

Tézisfüzet

Kovács Eszter

**Magyar diaszpórapolitika 1990 után
az állam és a diaszpóra perspektívájából**

Doktori (PhD) értekezés

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és
Társadalomtudományi Kar
Politikaelméleti Doktori Iskola
Politikaelméleti program
A Doktori Iskola vezetője: Dr. Mezei Balázs

Témavezető: Dr. Kántor Zoltán, egyetemi adjunktus

2018

1. A kutatás előzményei, problémafelvetés

Disszertációm témaválasztását 2013-2014 környékén az motiválta, hogy a magyar kormányzat akkori nemzetpolitikáján belül egyre hangsúlyosabban kezdett megjelenni a diaszpóra, mint önálló külföldi magyar „kategória”. 2011-ben a kormány létrehozta a Magyar Diaszpóra Tanácsot, amely a 2000 óta létező Magyar Állandó Értekezlet mintájára egyeztető fórumként szolgál, de a Kárpát-medencei magyar kisebbség képviselői helyett kizárólag a diaszpóra tagjai és a magyar kormány között. A Diaszpóra Tanács létrehozását szorosán követte több olyan kormányzati program elindítása, amelyek kifejezetten a diaszpórában élő magyarokat, magyar közösségeket szólítják meg. Ez a megváltozott magyarországi politikai figyelem keltette fel az érdeklődésemet az iránt, hogy egyrészt milyen történeti előzményei vannak a jelenkori magyar diaszpórapolitikának, másrészt pedig az iránt, hogy a jelenlegi magyar diaszpórapolitikának milyen értelmezései adódnak a társadalomtudomány perspektívájából. A dolgozat kérdésfelvetése - a téma aktualitása mellett - azért is érdekes, mert a határon túli magyar kisebbségek magyarországi támogatásával ellentétben a diaszpóra közösségek magyarországi támogatása nem élvezett kiemelkedő tudományos figyelmet az elmúlt évtizedekben.

A disszertáció azt járja körül, hogy a magyar kormányok milyen politikát folytattak a diaszpórában élő magyarság irányába; hogyan gondolkodott és gondolkodik a magyar politika a külföldön letelepedett magyar közösségekről; szán-e, és ha igen, akkor milyen

feladatot számukra a magyar nemzetépítésben vagy külpolitikában; mit ad(hat) Magyarország a diaszpóranak és mit adhat a diaszpóra az anyaországnak. Ezeket a kutatási kérdéseket két irányból igyekeztem megválaszolni: egyrészt a magyarországi (kormányzati) diaszpórapolitika perspektívájából, másrészt pedig a „fogadói” oldalról, vagyis a magyar diaszpóra közösségek szemszögéből. Mindemelllett a disszertáció megkísérli értelmezni a mai magyar diaszpórapolitikát a nemzetközi diaszpórapolitikai szakirodalom elméleti keretei között is.

A dolgozat elméleti fejezetében áttekinttem a diaszpóra definíciójával kapcsolatos irodalmat, valamint azokat az elméleteket, amelyek magyarázatot kínálnak arra, hogy azok az államok, amelyek állampolgárai és azok leszármazottai nagy számban élnek külföldön, miért, milyen cél-eszköz rendszerrel igyekeznek megszólítani, megnyerni, vagy éppen támogatni saját diaszpórájukat. A bevezető fejezetben került sor a magyar diaszpóra kialakulásának történeti áttekintésére is.

Az elméleti megközelítéseket követően áttekinttem azokat a diaszpórapolitikai modelleket, amelyek a diaszpórapolitikákkal foglalkozó szakirodalomban nagy figyelmet kapnak. Nagy számú és arányú diaszpórájuk miatt ebbe a csoportba esik az izraeli, az ír és az örmény diaszpórapolitika. A „klasszikus” esetek mellett egy külön alfejezetben áttekintem a közép-európai régió államainak diaszpórapolitikáját is, hogy a magyar esettanulmány ebben a regionális kontextusban is értelmezhető legyen.

A nemzetközi kitekintés után tértem rá a magyar diaszpórapolitika vizsgálatára. Előbb történeti megközelítésben áttekintettem, hogy a magyar kormányzatok hogyan reagáltak a nagyobb magyar népességmozgásokra, milyen kapcsolatot alakítottak ki a külföldön letelepedett magyar közösségekkel, milyen támogatási vagy kapcsolattartási formák léteztek a külföldi magyarok és Magyarország között.

A magyar diaszpórapolitika anyaország-centrikus elemzését a dolgozat záró fejezete ellensúlyozza, amelyben empirikus kutatás eredményeként elemzésre kerül, hogy hogyan értelmezik és értékelik a magyar diaszpórapolitikát az érintett közösségek szervezeti vezetői. A diaszpóra azon intézményeinek, szervezeteinek vezetőivel készítettem interjúkat, amelyek közvetlen kapcsolatban állnak a diaszpórapolitikát működtető magyarországi intézményekkel, és részt vesznek azokban a programokban, amelyek 2010 után indultak a diaszpóra számára. A félig-strukturált interjúk alapján kirajzolódik, hogy a magyar diaszpóra szervezetek vezetői hogyan vélekednek az anyaország és a diaszpóra kapcsolatáról, illetve az anyaország diaszpórát célzó támogatási formáiról, hogyan interpretálják a közelmúltban felerősödött anyaországi figyelmet.

Az empirikus kutatás egy olyan megközelítést adja a diaszpórapolitikának, amely nem csak a magyar esettanulmány kontextusában újszerű, hanem a diaszpórapolitika nemzetközi szakirodalmában is. Amint azt a disszertáció elméleti fejezetében bemutatom, a diaszpórapolitika nemzetközi kutatási irányai hangsúlyosan makro-szintűek, ezzel összefüggésben állam-

centrikusak, vagyis javarészt a származási ország perspektívájából vizsgálják a diaszpórapolitikák céljait, eszközeit, eredményeit. A dolgozatban alkalmazott megközelítés azonban mind a vizsgálat szintjén, mind a vizsgálat „irányában” újszerű: a makro-szintű, származási országra koncentráló vizsgálaton túl a fogadó fél mezzoszinű diaszpórapolitikai értelmezéseit is bemutatja. A „fogadó felet” azok a diaszpóra szervezetek, intézmények, vagy közösségek jelentik, amelyek kapcsolatban állnak a magyar kormányzati diaszpórapolitika intézményeivel, működtetőivel, és a magyar diaszpórapolitikai kezdeményezésekben részt vesznek. Az interjúk kutatás alanyai olyan személyek, akik egy-egy diaszpóra intézmény, szervezet vagy egyesület munkájában (vezetésében, működtetésében) vesznek részt, így meglátásaik az általuk képviselt közösségre vonatkoztathatóak, vagyis a diaszpórapolitika mezzoszinű vizsgálatát teszik lehetővé. A dolgozat így ötvözni tudja a bevettnek számító makro-szintű, származási országot középpontba állító kutatást a fogadó fél mezzoszinű diaszpórapolitika értelmezésével.

2. Követett módszertan

A vizsgálatot alapvetően három módszertani keretben végeztem: 1. felhasználtam azokat az elméleti megközelítéseket, amelyek a diaszpórapolitikák magyarázatait és tipologizálásait adják; 2. a magyar állam külföldi magyarokkal kapcsolatos viszonyrendszerét

megvizsgáltam történeti perspektívában; 3. interjúkat készítettem a magyar diaszpóra olyan vezetőivel, akik közvetlen kapcsolatban állnak a magyar diaszpórapolitikát működtető intézményekkel, és a diaszpórapolitikai programok fogadói, működtetői.

A második fejezetben történt meg az elméleti keretek és fogalmak tisztázása a hazai és a nemzetközi szakirodalom alapján. A diaszpóra közösségek, illetve a diaszpórapolitika elméleti megközelítései mellett a magyar diaszpóra fejlődéstörténetének áttekintése is részét képezi ennek a fejezetnek. A diaszpórapolitikákkal foglalkozó szakirodalom áttekintése rávilágított arra, hogy a tudományterület a kilencvenes évektől kezdődően kezdett magának teret hódítani, aminek oka a legújabb kori migrációs trendek, azon belül a transznacionalizmus mint életforma megjelenése volt. A diaszpórapolitikákkal kapcsolatos tudományos érdeklődés reakció volt az új típusú, globális szintű mobilitás intenzívvé válására.

Az elméleti keretek közül vizsgálatomhoz Alan Gamlen diaszpórapolitikai tipológia rendszerét találtam a legalkalmasabbnak. Ebben a kategóriarendszerben az államok diaszpórapolitikái három nagyobb típusba sorolhatók: kapacitás-építő, jogkiterjesztő és kötelezettség-behajtó. Ezt a tipológiát alapul véve vizsgáltam meg a harmadik fejezetben azokat a diaszpórapolitikai esettanulmányokat, amelyek a szakirodalomban sokat hivatkozottnak számítanak. Izrael, Írország, Örményország, mint „klasszikus” diaszpórapolitikai modellek kerültek bemutatásra, illetve elhelyezésre a tipológiában. A regionális összehasonlíthatóság érdekében a kelet-közép-európai országok diaszpórapolitikáit is áttekintettem.

A negyedik fejezetben Magyarország és a kivándorolt magyarok kapcsolattörténetét dolgoztam fel. Másodlagos források (monográfiák és tanulmányok) mellett primer forrásokat (korabeli sajtóanyagok) is bevontam a vizsgálatba. A nyugati magyarok és Magyarország kapcsolatát az első nagy kivándorlási hullámtól kezdve a rendszerváltást követő első két évtizedig vizsgáltam ebben a részben. Ez a történeti rendszerezés azért volt fontos, hogy a 2010 utáni intenzív diaszpórapolitika alapjait, előzményeit, és a kapcsolatrendszer jellemző fordulópontokat világosan láthassuk. Azért láttam indokoltnak a diaszpórapolitikában a korszakhatárt 2010-re, nem pedig a rendszerváltás éveire tenni, mert a diaszpóra vezetőivel készült interjúk egyik fontos tanulsága éppen az volt, hogy az ő perspektívájukból a Magyarországgal való kapcsolatrendszerben 2010 fontosabb mérföldkőnek tekinthető, mint a rendszerváltás. A Magyar Nemzeti Levéltár zárva tartása miatt sajnos nem tudott sor kerülni egy fontos forrás, a Határon Túli Magyarok Hivatalának belső anyagainak feldolgozására. Ezt a hiányosságot az oral history módszerével igyekeztem pótolni, és Jeszenszky Gézával, az Antall-kormány külügyminiszterével, illetve Entz Gézával, a Határon Túli Magyarok Hivatalának első vezetőjével készítettem interjút a nyugati magyarokkal való kapcsolatfelvétel alakulásáról a kilencvenes évek első felében.

Az ötödik fejezetben a 2010 utáni diaszpórapolitika kialakulását, programjait dolgoztam fel. A 2010 utáni diaszpórapolitika tárgyalásakor természetesen nem lehet elvonatkoztatni attól, hogy ez a szakpolitika egyrésztől egy nagyobb szakpolitikán, a tágabban

értelmezett nemzetpolitikán belül, másrésről pedig a magyarországi politikai mezőben értelmeződik. A kutatás eredményei alapján a diaszpórapolitika egy fontos értelmezési kerete a nemzetiesítő (nemzetegyesítő) diskurzus és politika kiteljesedésének a folyamata, és ennek megfelelően ebben a keretben elemeztem a diaszpórapolitikával kapcsolatos történéseket. Az ágazati politika törvényi (kettős állampolgárság, nemzeti összetartozásról szóló törvény, Alaptörvény), intézményi (Magyar Diaszpóra Tanács, támogatási formák), diskurzív és programszerű (ösztöndíjprogramok, értékmentő, közösségerősítő programok) elemei kerültek elemzésre a fejezetben.

A hatodik fejezet módszertani keretét a diaszpóra intézményi vezetőivel készült 23 interjú adta. Az interjúalanyok olyan diaszpóra szervezetek vagy intézmények vezetőségében résztvevő személyek, amelyeknek közvetlen kapcsolata van a magyar kormányzattal, illetve a diaszpórapolitikát működtető intézményekkel. Ennek objektív mércéje két dolog lehet: 1. az adott szervezet meghívást kap a Magyar Diaszpóra Tanács ülésére, 2. és/vagy fogadószervezetként jelenik meg vagy a Körösi Csoma Sándor, vagy a Mikes Kelemen Programban. Az interjúalanyok kiválasztásánál tehát az egyik szempont az volt, hogy az alany által képviselt szervezet kapcsolatban áll-e a hivatalos magyar állami diaszpórapolitika intézményeivel, a diaszpórapolitikai programoknak alanya-e.

Az interjúalanyok kiválasztásának másik szempontja az volt, hogy nagyjából reprezentálják a diaszpóra területi megoszlását. Ennek megfelelően az interjúalanyok több mint fele (13 fő) az egyesült

államokbeli magyar diaszpóra szervezeti vezetői közül került ki. A további 10 fő a kisebb közösségekből került ki: 2 fő Latin-Amerikából, 2 fő Kanadából, 2 fő Ausztráliából és 4 fő Nyugat-Európából. Az interjúalanyok kiválasztásánál további szempont volt az is, hogy amennyiben az adott országban/kontinensen van ernyőszervezet, akkor annak képviselője az interjúalanyok között legyen. A legfelsőbb szintű képviselők mellett azonban fontosnak tartottam azt is, hogy a középvezetőket, illetve kisebb, de jelentős szervezetek képviselőit is megszólaltassam. Az interjúalanyok többsége már legalább egyszer részt vett Budapesten a Diaszpóra Tanács ülésén, kisebb része nem volt még jelen ilyen egyeztetésen, hanem közvetve, általában a szervezeten belül más személytől, esetleg egy nagyobb koordináló szervezeten keresztül értesül a diaszpórapolitikai eseményekről, valamint a Diaszpóra Tanácson elhangzottakról.

Az interjúk 2015, 2016 és 2017 folyamán készültek, helyileg az Egyesült Államokban és Magyarországon. 16 interjú személyesen, 7 Skypeon keresztül, videohívással készült. Az interjúk hossza átlagosan egy óra volt, a legrövidebb 40 perces, a leghosszabb 3 óra 20 perces. Az interjúk nyelve magyar volt, egy kivételével, ami angol nyelven készült. Az interjúk félig strukturáltak voltak. Három nagyobb témakört jártunk körül minden alannyal; a személyes élettörténetet, beleérve a magyar szervezeti életbe való bekapcsolódásukat; a képviselt intézmény történetét, helyzetét, kihívásait; végül pedig – és a legrészletesebben – a Magyarországgal

való kapcsolat történetét, illetve a diaszpórapolitikával kapcsolatos meglátásaikat, benyomásaikat.

Az interjúk feldolgozásához tartalomelemző szoftvert, az ATLAS.ti programot használtam. A program segítségével az interjúk szövegeit kódoltam (kulcsszavaztam), vagyis a szöveg kisebb narratív egységeihez témákat és azok lehetséges értelmezéseit rendeltem. Ez segítette a tartalom strukturált feldolgozását, illetve a kutatói preconcepciók és előítéletek szövegelemzésre gyakorolt hatásának minimálisra csökkentését. A társadalomtudományos kvalitatív kutatások esetében természetesen nem lehetséges a preconcepciók, és így a szubjektív teljes mértékű kizárása, a tartalomelemző szoftver használata mellett sem, de a kódolás segítséget nyújtott abban, hogy a szöveg elemzését a szöveg tartalma irányítsa, ne pedig a kutatói benyomások visszaigazololásának vágya.

3. Új eredmények

A kutatás nem csak a magyar esettanulmányról, hanem a nemzetközi diaszpórapolitikai szakirodalommal kapcsolatban is hozott új eredményeket. A klasszikus és közép-európai diaszpórapolitikai modelleket bemutató fejezet konklúziója az volt, hogy a jól működő diaszpórapolitikai modellek egyrészt világosan definiálható cél mentén épülnek fel, másrészt erőteljesen építenek a diaszpóra proaktivitására, kezdeményezéseire, és a programok az anyaország és a diaszpóra közötti partnerségben valósulnak meg. Ebből a

partnerségből, vagy kétirányúságból fakadóan mind az ír, mind az izraeli diaszpórapolitika egyszerre – a gamleni tipológiát használva - kapacitás-építő és kötelezettség-behajtó, azaz az anyaország egyszerre ad a diaszpórának és elvár tőle valamit. A többi vizsgált esetenél – amelyek kevésbé nevezhetők sikeresnek – nem ilyen kiegyensúlyozott a diaszpórapolitika.

A diaszpórapolitika történetiségét bemutató fejezet következtetése, hogy a legelső nagy kivándorlási hullám óta a magyar kormányzatok valamilyen módon mindig reagáltak a külföldön új életet kezdő magyar közösségek kialakulására. A századfordulón első sorban egyházi keretek között valósult meg a „diaszpórapolitika”; Magyarország főként egyházi személyek kiküldésével segítette a külföldi (főként amerikai) magyar közösségeket. A két világháború között a legfontosabb nyugati magyar vonatkozású kezdeményezés a Magyar Világkongresszus és a Magyarok Világszövetségének megalapítása volt; utóbbi eredményeképpen a nyugati magyar ügyek egy civil szervezeten, nem pedig kormányzati intézményen keresztül bonyolódtak. A hidegháború évei alatt a magyar kormányzat disztिंगvált a külföldi magyarok között a kivándorlás ideje és oka szerint. A századforduló gazdasági emigránsai, valamint később az ötvenhatos magyarok többségét igyekezett a külföldön működő propagandaszervezet, az átalakított Magyarok Világszövetségén keresztül megszólítani, és az együttműködni kész külföldi magyarokat a Szövetségen keresztül támogatni. Ugyanakkor a negyvenötös és negyvenhetes jobboldali emigránsok szervezeteit igyekezett bomlasztani, egymás előtt lejáratni, Magyarországon pedig negatív

propagandát terjeszteni róluk. A rendszerváltást követően a nyugati magyar szervezetekkel megindult a kapcsolatfelvétel, ám a diaszpórapolitika semmiképpen sem volt intenzívnek nevezhető. Sporadikus támogatások jellemezték az időszakot, illetve az, hogy a nyugati magyarok ügyei a nemzetpolitikai fórumokon eltörpültek a Kárpát-medencei magyarok igényei mellett. Emellett azonban több szakmai szervezet sikerrel épített ki kapcsolatot a nyugati magyarsággal. Ezek közül az együttműködési platformok közül a Magyar Tudományos Akadémia, a Balassi Intézet és a Magyar Cserkészszövetség kiemelkedtek.

Újszerű megközelítést a második Orbán-kormány hozott a diaszpórapolitikában. Ez a fordulat érezhető egyrészt abban a retorikai váltásban, amely az egységes magyar nemzetről úgy beszél, mint egy olyan közösségről, amely a világon szétszóródva él, vagyis a nemzetpolitikára korábban nagyon is jellemző Kárpát-medencei perspektíva kitágításra került. A kormányzati tisztviselők retorikájában gyakran találkozunk azzal a fordulattal is, hogy a magyar nemzetpolitika számára minden magyar számít, lakóhelytől, sőt, a magyar nyelv tudásától függetlenül is.

A diaszpóra nemzetpolitikán belüli felértékelődésének ikonikus lépése volt a Magyar Diaszpóra Tanács megalakítása 2011-ben. Ezeket a kezdeti lépéseket kiegészítik azok a célzottan a diaszpóranak szóló programok, amelyek szintén 2010 után indultak. A disszertáció sorban bemutatta azokat a kezdeményezéseket és támogatási formákat, amelyek kifejezetten a diaszpórában élő magyar közösségeknek szólnak: a diaszpóra kulturális életét felpezsdíteni

hivatott Körösi Csoma Sándor Programot, a diaszpóra tárgyi örökségét katalogizáló és megőrző Julianus és Mikes Kelemen Programokat, a diaszpóra „katasztereként” szolgáló Nemzeti Regisztert, illetve a különböző ifjúsági csereprogramokat és tanulmányi lehetőségeket.

A 2010 utáni diaszpórapolitika a gamleni tipológiában elhelyezve jellemzően a kapacitás-építésre koncentrál: szimbolikus gesztusokkal, identitás-erősítő és értékmegővő programokkal szólítja meg a diaszpórát. Emellett az állampolgárság és a szavazati jog megadásával a jogkiterjesztés elemei is megjelennek. A nemzetközi kitekintéssel és a diaszpórapolitika elméleti szakirodalmával összevetve azonban két megfigyelés is tehető a magyar diaszpórapolitikával kapcsolatban. Egyrészt a klasszikus példák kapcsán láttuk, hogy a diaszpórapolitika általában valamilyen jól definiálható cél vagy célok (államépítés, gazdaságélénkítés, külpolitikai célok, stb.) mentén alakul ezen országok esetében, amelyek konkrét haszonnal járnak a származási országok számára. Az anyaországok azért indítanak különböző diaszpórapolitikai projekteket, hogy ezek a célok a diaszpóra bevonásával, megszólításával, aktivizálásával minél hatékonyabban megvalósuljanak. Magyarország esetében nem találunk ilyen célokat. A magyar diaszpórapolitika explicit célja a diaszpóra közösségek fenntartása, identitásuk erősítése, amiből maximum közvetett haszna származik az anyaországnak. Ez a közvetett haszon lehet eszmei (a nemzeti identitás fennmaradása az államhatáron kívül), illetve a belpolitikai mezőben származhat belőle indirekt politikai előnye a kormánypártnak. Külpolitikai, gazdasági

vagy egyéb gyakorlati haszonszerzési aspektusai a magyar diaszpórapolitikának nincsenek.

A másik megfigyelés a diaszpórapolitika célcsoportjára vonatkozik. A diaszpórapolitika, mint önálló állami szakpolitika, globális szinten a kilencvenes években kezdett megjelenni és teret hódítani magának, ami mögött az új típusú, első sorban gazdasági háttérű migráció élénkülése állt. A diaszpórapolitikák elterjedésének oka tehát az volt, hogy a származási országok az újonnan elvándorló álampolgárokkal kívántak – különböző megfontolásokból – kapcsolatban maradni. A szakirodalom szerint ezek a megfontolások legtöbbször gazdasági jellegűek (megtakarítási hazautalások vagy befektetések ösztönzése), de lehetnek más típusúak is, pl. állhat mögöttük a diaszpórában felhalmozott tudás vagy szakmai kapcsolathálózat kihasználásának igénye, esetleg a hazatelepülésre való ösztönzés. A magyar diaszpórapolitika ebben a tekintetben is atipikus, célcsoportját ugyanis legkevésbé az elmúlt évtizedek magyar kivándorlói jelentik. A magyar diaszpórapolitika mind retorikájában, mind programjai által hangsúlyosan az „emigrációs”, azaz a második világháború után és 1956-ot követően kivándorolt magyarokat szólítja meg, és ezek a csoportok a főbb partnerszervezetek a Magyar Diaszpóra Tanács keretében, illetve a Kőrösi Csoma Sándor és a Mikes Program fogadószervezeteiként is.

Az elemzés egyik fontos megállapítása, hogy a diaszpóra képviselőinek perspektívájából a 2010 utáni diaszpórapolitika fontosabb mérőföldkőnek számít Magyarország és a nyugati magyarok kapcsolatában, mint a rendszerváltás. A diaszpórának szóló

programszintű és diskurzív figyelem egyértelmű pozitív fogadtatásban részesül a diaszpóra vezetői körében. A 2010 utáni diaszpórapolitikai programok közül a diaszpóra számára határozottan kiemelkedik a Kőrösi Csoma Sándor Program, amelynek keretében magyarországi fiatalok utaznak ki diaszpóra közösségekhez azzal a feladattal, hogy segítsék és élénkítsék közösségi életük szervezését. A tartalomelemzés rávilágított arra, hogy a KCSP tematikája dominálta az interjúkat, emiatt szükségesnek láttam, hogy ennek a programnak azt az oldalát is megvizsgáljam, amit a „közvetítő” fél, azaz maguk a KCSP ösztöndíjasok látnak. Ennek érdekében végeztem egy fókuszcsoportos beszélgetést a 2016/2017-es év ösztöndíjasainak körében, minden régióból (Észak-Amerika, Latin-Amerika, Európa, Ausztrália, Afrika) egy-egy ösztöndíjas bevonásával. Az ő benyomásaik több helyen lényegesen árnyalták a diaszpóra vezetői által elmondottakat a programról. Míg a diaszpóra képviselői minimális kritika mellett, de jellemzően inkább kritika megfogalmazása nélkül értékelik a programot, és messzemenően hálásak a magyarországi támogatás ilyen formájáért, addig az ösztöndíjasok több rendszerszintű problémára, tervezési és kivitelezési hiányosságra mutattak rá.

A kutatás következtetése, hogy a 2010 utáni diaszpórapolitika nem csak volumenében, hanem szerkezetében is szakít a „diaszpórapolitikai hagyományokkal”. 2010-et megelőzően az anyaország diaszpórával való dialógusa vagy társadalmi szervezeten keresztül (Magyarok Világszövetsége), vagy pedig parlamenti dimenzióban (MÁÉRT) valósult meg, de semmiképpen sem volt a

kormányzat alá rendelve a fórum, mint ahogy ez 2011 óta a Magyar Diaszpóra Tanács esetében történik. Az interjúk alapján a diaszpóra vezetői ezt a strukturális váltást nem értékelik negatívan; igaz, a Diaszpóra Tanács megalapítását sokkal inkább szimbolikusnak, mint gyakorlati hasznossággal bíró lépésnek tartják, és nagyobb jelentőséget tulajdonítanak azoknak a programoknak, amelyek a helyi közösségekben jelentenek valamilyen segítséget a napi szintű, gyakorlati kihívások kezelésében. A magyarországi figyelem, elismerés és támogatás olyan mértékű hálát generál az érintett közösségek vezetőiben, ami az újonnan indult támogatási formáknak a közösségre gyakorolt közvetett hatásainak mérlegelését háttérbe szorítja.

Ha a nemzetközi példák kontextusában vizsgáljuk a magyar diaszpórapolitikát, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy míg a kiforrott és sikeres diaszpórapolitikai modellek (pl. ír, izraeli) nagymértékben építenek a diaszpóra proaktivitására, kezdeményezéseire, és a különböző programokat partnerségben, illetve kölcsönösségi alapon működtetik, addig a magyar diaszpórapolitika egyirányú, hiszen első sorban "ad". Ebből fakadóan nehezen tud partneri viszony kialakulni a két fél között, aminek jeleit néhány interjúalany már érzékelte, jó néhányan viszont egyáltalán nem. A diaszpórapolitika hosszú távú eredményességéhez szükség lenne egyrészt valódi stratégiai tervezésre, amelybe az érintetteket is bevonják, másrészt pedig arra, hogy a diaszpórapolitikában a diaszpóra ne csak a fogadó fél legyen, hanem valódi partner és működtető is egyben. Ebbe az irányba – főként a diaszpóra

kezdeményezésére – a 2010 óta eltelt nyolc évben történtek elmozdulások, és bizakodásra adhat okot az is, hogy a magyar diaszpóra közösségek történetétől az önszerveződés és proaktivitás elválaszthatatlan, így remélhetőleg egyre nagyobb „beleszólási” jogot sikerül vindikálniuk maguknak a diaszpórapolitika területén.

4. A témában végzett publikációs tevékenység

Eszter Kovács: Post-Socialist Diaspora Policies: Is There a Central-European Diaspora Policy Path?

Hungarian Journal of Minority Studies 1:(1) pp. 89-109. (2017)

Herner-Kovács Eszter: Identitásmintázatok az amerikai magyarok sokadik generációjában: A magyar birthright program résztvevőinek magyarság- és Magyarország-képe

REGIO 24:(4) pp. 140-172. (2016)

Herner-Kovács Eszter: Elméleti keretek a diaszpóra-politikák vizsgálatához

Kisebbségkutatás 2015/2: pp. 34-49. (2015)

Eszter Herner-Kovács: Nation Building Extended: Hungarian Diaspora Politics

Minority Studies 2014:(17) pp. 55-67. (2014)